

Стефан Мандић*

ПОЛИТИЧКИ ЕЈЦИЗАМ МЛАДИХ У СРБИЈИ ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ КОВИДА 19

Апстракт: Предмет рада је политички ејцизам младих током трајања пандемије ковида 19 у Србији. Основни циљ је да се утврди степен политичког ејцизма младих према старијој популацији током трајања пандемије. Основна претпоставка је да млади имају изражен политички ејцизам и да је његова главна функција током пандемије, као периода друштвене кризе, било јачање социјалне кохезије младих као друштвене групе. Метода рада је полуструктурисани интервју. Млади са израженим либералним и елитистичким ставовима имали су већи степен политичког ејцизма током пандемије од младих са популистичким и народњачким опредељењем.

Кључне речи: млади, политички ејцизам, елитизам, популизам, пандемија ковида 19

Увод

Многи психолози сматрају да предрасуде према другим друштвеним групама имају функцију интеграције чланова властите групе стварањем мита о њеној посебности и изузетности (Cuddy, Fiske & Nelson, 2002). Стога и социјалне праксе, којима се онај који се означава као странац или другачији на симболички начин омаловажава, стварају осећај заједништва са „оним који је мени сличан“. Саме предрасуде нису стална већ флуидна категорија која зависи од контекста. Особа која је припадник више група у различитим друштвеним ситуацијама ствара различите стереотипне слике о другима.

Један од посебних облика групе са којима се појединац идентификује јесте генерација (Furlong, 2013). Генерација представља старосну групу становништва која дели слична културна искуства и на коју утичу исти значајни догађаји који је обликују (Pilcher, 1994;

* Истраживач сарадник, Универзитет у Београду – Филозофски факултет, svio-simjednog@gmail.com.

Furlong, 2013). У друштвеним наукама су уочене различите генерације које су имале посебне погледе на живот, аутентичну естетику и вредносне системе попут генерације X (рођени између краја седамдесетих и почетка осамдесетих година XX века), миленијалаца (рођени између краја осамдесетих и почетка деведесетих година XX века) и генерације Z (рођени између краја деведесетих година XX века и почетка две хиљадитих) (See Miller & Grace, 2019).

Свака генерација у фази младости дефинише се негирањем или преиспитивањем вредности старијих генерација и стварањем стереотипних слика о старијима. Сматрамо да је тај процес самодефинисања младих путем негирања старијих био нарочито изражен током пандемије као периода друштвене кризе. Стога је предмет рада политички ејџизам младих током пандемије ковида 19. Основни циљ рада је да утврди какве стереотипе према старијим генерацијама има данашња омладина и како су се ти стереотипи према старијима манифестовали у периоду пандемије. Метод рада је полуструктурисани интервју. Истраживање је спроведено у Републици Србији у марту, априлу и мају 2021. године.

Теоријски оквир

Генерални ејџизам се може дефинисати као скуп предрасуда према старијој популацији, односно старости, процесу старења и као дискриминација старих људи која се институционално репродукује (Cuddy, Fiske & Nelson, 2002). Политички ејџизам ћемо одредити као скуп предрасуда према којима су старији неспособни за рационално политичко деловање и предодређени да буду политички манипулисани. У раду се нисмо бавили тиме који је генерални облик ејџизма млађе популације према старијим особама већ смо пажњу усмерили на политички ејџизам.

Под младима подразумевамо припаднике старосне кохорте од 18 до 30 година (Sheehy, 1995). На то смо се одлучили како бисмо у категорију младих укључили и припаднике генерације миленијалаца и генерације Z. Овако ћемо моћи да утврдимо да ли постоје разлике у ставовима између те две генерације младих. Старе ћемо дефинисати као популацију која је старија од 65 година (United Nations, 2020).

Без обзира на то што различите генерације као социјалне групе обједињује одређени генерални светоназор, појединци у генерацијама, зависно од других друштвених група којима припадају, могу имати различита вредносна усмерења. Стога ћемо, осим утицаја

генерације на ставове о старијима у доба пандемије вируса корона, покушати да утврдимо да ли и посебне вредносне оријентације такође формирају различите ставове. Размотрићемо како вредносне оријентације економског либерализма, политичког либерализма, патријархалности и национализма младих утичу на формирање њихове политичке опредељености и каква је њена веза са степеном политичког ејџизма младих током пандемије. Економски либерализам ћемо дефинисати као вредносну оријентацију која заступа економски индивидуализам (прихватање приватне својине и индивидуалне одговорности), минималну улогу државе у економији, оправдавање економских неједнакости и предузетнички дух (Пешић, 2017). Испитанике који буду по већини тачака одступали од таквих вредности окарактерисаћемо као егалитарно-редистрибутивног опредељења. Под политичким либерализмом подразумевамо вредносну оријентацију која заступа права и слободу појединца, политичко-правну једнакост грађана, вишепартијски систем и ограничену власт (Пешић, 2017). Испитанике који буду по већини тачака одступали од тих вредности окарактерисаћемо као оне са ауторитарним опредељењем.

Патријархалност представља вредносну оријентацију према којој мушкарци више вреде од жена и стога заслужују да се налазе на вишим друштвеним положајима. Испитанике који буду одступали од таквих вредности дефинисаћемо као роднолиберално опредељене. У разматрању питања патријархалности разликоваћемо позицију класичног родног либерализма (мушкарци и жене као правно једнаки имају исте друштвене шансе) од новог родног либерализма (веровање у неопходност постојања позитивних дискриминаторних мера како би се побољшао положај жена). Национализам дефинишемо као субјективно веровање у заједничко порекло припадника једне заједнице, које се темељи на обичајима, историјским сећањима или сличности у спољном изгледу (Вебер, 1976; Пешић, 2016). Мерићемо га помоћу два аспекта – националистичког органицизма и националистичког ексклузивизма. Националистички органицизам је схватање да је нација културно и биолошко јединство чији се темељи налазе у дубокој прошлости (Пешић, 2016). Националистички ексклузивизам је однос према другим етничким или националним групама (Пешић, 2016), а може се означити и као степен социјалне дистанце према другим националним групама.

Политичке идеологије представљају кохерентан скуп различитих вредносних оријентација.¹ Према нашем мишљењу, да би се прециз-

1 У раду нећемо гледати појединачан утицај вредносних оријентација на политички ејџизам већ ћемо пажњу обратити на то како политичке оријентације

није утврдила срж одређене идеологије, треба размотрити и то да ли је она по својој суштини елитистичка или популистичка. Елитизмом се може сматрати веровање да елита као група са посебним квалитетима, интелектом, богатством и вештинама нужно више допринеси друштву и стога заслужује више утицаја и моћи од обичних људи (Field & Hingleu, 2013). Популизам ћемо дефинисати као веровање да је народ нужно морално добра снага која се налази у праведној борби против покварене елите која следи само сопствене интересе (Stanleu, 2008).

Сматрамо да припадници омладине који су више популистички оријентисани мање исказују тенденцију политичког ејџизма према старијој популацији² од оних који су више елитистички оријентисани. Корен популизма у Србији може се тражити у идеологији српског народњаштва која спаја етнички национализам са егалитарно-редистрибутивном економском оријентацијом, патријархалношћу и политичким либерализмом. Основ елитизма у Србији може се наћи у идеологији српског либерализма, који садржи и анационализам и економски и родни либерализам.

Иако је идеологија српског либерализма на манифестном нивоу политички либерална, на латентном нивоу она то није у потпуности јер сумња у демократски капацитет српског народа. Политички либерализам се у српском либерализму може схватити пре као вера у права појединца него као вера у способност демократије у Србији. Основни став српског либерализма је да земља није довољном брзином модернизована због културне заосталости, недовољне образованости и ретроградног вредносног система обичног народа (Стојановић, 2010; Константиновић, 2004). Према нашем мишљењу, српски либерализам је аутоколонијална идеологија која економски заостатак Србије за развијеном западном Европом објашњава њеним ендегним карактеристикама, занемарујући објективан положај земље као полупериферије светског капиталистичког система (Мандић, 2014) и геополитичке околности у којима се налази (Пророковић, 2017).

Без обзира на то што се два основна пола идеолошке поделе у Србији манифестују као национално народњаштво и српски либерализам, сматрамо да међу испитаницима нећемо често наилазити на кристализоване, то јест чисте облике тих идеологија. Стога ће нам

као кохерентан скуп вредносних оријентација утичу на политички ејџизам младих током пандемије. Дакле, главна функција вредносних оријентација у раду биће да се што боље одреди политичка оријентација испитаника.

- 2 Пре свега зато што се у популизму народ, без обзира на то да ли се схвата као нижа класа или се нација посматра као хомогена група, упркос социодемографским разликама у оквиру њега (Stanleu, 2008).

намера бити да утврдимо којем од та два пола испитаници нагињу. Уколико буде тешко утврдити њихов положај у тој дихотомији, окарактерисаћемо га као хибридни. Пошто је хибридно опредељење под утицајем српског либерализма, мислимо да ће у њему бити заступљени и елитизам и политички ејџизам. Претпостављамо да одређени испитаници неће потпадати под основну идеолошку дихотомију већ ће имати политичка опредељења која долазе из посебних идеолошких традиција (марксизам, анархизам, либертаријанство, фашизам итд.).

Пошто идеологију схватамо као кохерентан систем сачињен од више вредносних оријентација, српски либерализам ћемо одредити као идеологију коју карактеришу економски и родни либерализам, политички либерализам уз отклон према демократији, анационализам и елитизам. Претпостављамо да се у истраживању може појавити и српски либерализам са егалитарно-редистрибутивним усмерењем, који ћемо окарактерисати као леви облик српског либерализма. Национално народњаштво ћемо одредити као идеологију коју карактеришу егалитарно-редистрибутивно усмерење, патријархалност, политички либерализам, национализам и популизам. Због тога што се идеологије временом мењају и развијају, сматрамо да се у савременијем облику националног народњаштва може појавити и родни либерализам. Хибридно опредељење ћемо окарактерисати као мешовито вредносно опредељење, којем је са националним народњаштвом заједнички национализам, а са српским либерализмом елитизам.

Основни циљ истраживања је да утврдимо да ли су млади изражавали политички ејџизам према старијој популацији за време пандемије. Осим тога, покушаћемо да утврдимо да ли је политички ејџизам током пандемије био заступљенији код миленијалаца или генерације Z. Такође, циљ нам је да откријемо да ли су политичко опредељење и елитистичко и/или популистичко усмерење утицали на степен политичког ејџизма младих током трајања пандемије.

Наша основна претпоставка је да је политички ејџизам био изражен код младих током пандемије. Такође, претпостављамо да је елитизам израженији у генерацији Z јер је она, због растуће глобализације, под јачим утицајем неолиберализма, који је према већини ставова компатибилан са српским либерализмом. Једна од хипотеза рада је и да је политички ејџизам током пандемије био уочљивији код младих са либералним (економски либералне и/или егалитарно-редистрибутивне, родно егалитарне, делимично политички либералне и анационалне вредносне оријентације) и хибридним (мешовите вредносне оријентације) светоназором и елитистичким усмерењем него код младих са национално-народњачким светоназором (егали-

тарно-редистрибутивне, политички либералне, патријархалне и/или родно егалитарне оријентације) и популистичким усмерењем.

Како бисмо што јасније утврдили да ли је пандемија утицала на промену политичког ејџизма код младих, тежићемо да откријемо да ли је постојала разлика између степена општег политичког ејџизма испитаника и степена њиховог политичког ејџизма током пандемије.

Основне димензије на којима се заснива истраживање су:

1. припадност генерацији миленијалаца или генерацији Z,
2. вредносна оријентација младих (економски либерализам, политички либерализам, патријархалност, национализам) и политичка оријентација младих као кохерентан скуп вредносних оријентација,
3. степен елитизма/степен популизма младих,
4. степен изражености општег политичког ејџизма младих и степен изражености политичког ејџизма младих током пандемије вируса корона.

Методски оквир

Основни метод рада био је полуструктурисани дубински интервју који истраживачу даје могућност да обухвати области које су му битне, али испитаницима омогућава да неспутано и слободно одговарају на сва постављена питања (Фајгељ, 2005). У истраживању је коришћен намерни непробабилистички узорак (Фајгељ, 2005). Тежили смо да задовољимо услов сатурације узорка, радећи нове интервјуе док год су добијани подаци које смо сматрали теоријски интересантним. Узорак су чинили млади од 18 до 30 година, који су студирали или активно студирају на Универзитету у Београду. На тај начин смо искључили утицај различитог образовања на ставове младих. Укупно је спроведено 12 дубинских интервјуа, од којих су половина мушкарци, а половина жене. Генерацији миленијалаца је припадало пет, а генерацији Z седам испитаника.

Инструмент

Економски либерализам – утврдити да ли се испитаник залаже за слободу тржишта или за мешовити економски систем, за редистрибутивну улогу државе и да ли има негативан или позитиван емотивни однос према капитализму.

Политички либерализам – утврдити да ли се испитаник залаже за демократски поредак и да ли се залаже за правну једнакост појединца без обзира на његову националну, верску, сексуалну оријентацију.

Патријархалност – утврдити да ли се испитаник залаже за једнакост између полова у јавној сфери и да ли се залаже за позитивну дискриминацију у образовању и запошљавању како би се побољшао положај жена.

Национализам – утврдити да ли се испитаник осећа као припадник нације коју схвата као органску заједницу и да ли има социјалну дистанцу према одређеним националним и расним групама.

Политичка идеологија – утврдити да ли се и како испитаник политички декларише.

Степен елитизма/степен популизма – утврдити да ли испитаник сматра да пресудну улогу у одлучивању треба да има елита или народ; да ли сматра да је народ склон да буде политички манипулисан; за које друштвене групе сматра да су најсклоније да буду политички манипулисане; да ли сматра да је сваки облик политичке манипулације вредносно негативан или може бити и позитиван; да ли сматра да је народ способан за рационално политичко деловање.

Ставови младих према старијима – утврдити да ли испитаник сматра да ли су и којој мери стари људи склони да буду политички манипулисани, који су, према његовом/њеном мишљењу, узроци склоности старијих људи да буду политички манипулисани и да ли су старији људи способни за рационално политичко деловање.

Ставови младих према старијима током пандемије вируса корона – утврдити да ли испитаник сматра да ли су и којој мери стари људи били склони да буду политички манипулисани за време пандемије и да ли су старији људи били способни за рационално политичко деловање током пандемије.

Општи приказ добијених резултата

У првом делу анализе интервјуа уопштено су приказани добијени налази резултата и тестирање хипотеза, док је други део усмерен на анализу исказа чији је садржај показивао различита схватања улоге старије популације у политичком животу и положај старије популације током пандемије ковида 19.

Једанаест испитаника је било егалитарно-редистрибутивног економског усмерења. Без обзира на политичко опредељење, једанаест испитаника је мање или више исказивало политички либерализам. Сумњу у демократију су више исказивали испитаници чије је политичко опредељење српсколиберално или хибридно. Сви испитаници су били родно егалитарни.

Резултати истраживања показују тенденцију заступљености национализма код испитаника народњачког усмерења и непостојање те тенденције код испитаника српсколибералне оријентације. У хибридном политичком усмерењу се назире и трагови народњаштва и трагови српског либерализма. У истраживању три испитаника су одступала од основне политичке поделе у Србији (један испитаник је био либертаријанско-народњачког, један марксистичког, а једна испитаница ауторитативно-конзервативног опредељења).

Истраживање је показало да су политички еџизам и елитизам манифестовани у оним политичким опредељењима у којима је то било и очекивано (српски либерализам и хибридно опредељење), а да нису или су слабо манифестовани код испитаника са национално-народњачким опредељењем. Испитаници хибридног и српсколибералног опредељења разликовали су се по националистичкој вредносној оријентацији. Хибридно и српсколиберално становиште су у већој мери били заступљени у генерацији Z. Политички еџизам, и генерално и током пандемије ковида 19, постојао је код већине испитаника.

Сматрамо да смо на нивоу узорка потврдили да постоји међусобно повратни утицај између чистог и крњег (хибридног) облика српског либерализма, елитизма и политичког еџизма, да је политички еџизам заступљен у омладини и да је чешћи у генерацији Z. Битно је напоменути да наш узорак није репрезентативан, тако да се добијени подаци не могу користити за генерализацију о ставовима целокупне омладине. Ипак, сматрамо да они могу указати на одређене тенденције у ставовима младих који могу бити добра основа за будућа квантитативна истраживања. Нарочито је значајан податак да су они који су уопштено склони политичком еџизму тај став изражавали и током пандемије вируса корона, што се може видети и у табели 1, у којој су приказани резултати истраживања.

Табела 1. Приказ резултата истраживања

Испитаник	Пол	Генерација	Економско усмерење	Политички либерализам	Патријархат	Национализам	Политичко опредељење	Елитизам/популизам	Политички ејџизам	Политички ејџизам за време короне 19
И1	Мушки	Миленијалац	Умерено егалитарно-редистрибутивно	Политички либерализам уз сумњу у демократију	Класични родни егалитаризам	Изражен уз етничку дистанцу	Хибридно	Изражен елитизам	Изражен	Умерен
И2	Мушки	Зумер ³	Изражени економски либерализам	Политички либерализам	Класични родни егалитаризам	Умерен уз етничку дистанцу	Либертаријанско национално родњаштво	Изражени популизам	Не постоји	Не постоји
И3	Женски	Зумер	Умерено егалитарно-редистрибутивно	Политички либерализам	Класични родни егалитаризам	Умерен без етничке дистанце	Хибридно	Умерени елитизам	Умерен	Умерен
И4	Мушки	Миленијалац	Умерено егалитарно-редистрибутивно	Политички либерализам	Класични родни егалитаризам	Умерен без етничке дистанце	Умерено национално родњаштво	Минимални популизам	Минималан	Минималан
И5	Мушки	Зумер	Умерено егалитарно-редистрибутивно	Политички либерализам	Класични родни егалитаризам	Анационализам без етничке дистанце	Српски либерализам левог усмерења	Изражени елитизам	Изражен	Изражен
И6	Женски	Зумер	Умерено егалитарно-редистрибутивно	Политички либерализам	Класични родни егалитаризам	Умерен без етничке дистанце	Хибридно	Минимални елитизам	Умерен	Умерен

3 Реч зумер се користи за означавање припадника генерације Z.

Испитаник	Пол	Генерација	Економско усмерење	Политички либерализам	Патријархат	Национализам	Политичко опредељење	Елитизам/популизам	Политички еџизам	Политички еџизам за време корона 19
И7	Женски	Зумер	Умерено егалитарно-редистрибутивно	Политички либерализам уз сумњу у демократију	Класични родни егалитаризам	Умерен уз етничку дистанцу	Хибридно	Изражени елитизам	Изражен	Изражен
И8	Женски	Зумер	Умерено егалитарно-редистрибутивно	Политички либерализам уз сумњу у демократију	Класични родни егалитаризам	Анационализам без етничке дистанце	Српски либерализам левог усмерења	Изражени елитизам	Изражен	Изражен
И9	Мушки	Зумер	Умерено егалитарно-редистрибутивно	Политички либерализам уз сумњу у демократију	Класични родни егалитаризам	Умерен уз етничку дистанцу	Хибридно	Изражени елитизам	Изражен	Изражен
И10	Женски	Миленијалац	Умерено егалитарно-редистрибутивно	Ауторитарност	Класични родни егалитаризам	Изражен уз етничку дистанцу	Ауторитарни конзерватизам	Изражени елитизам	Изражен	Изражен
И11	Женски	Миленијалац	Умерено егалитарно-редистрибутивно	Политички либерализам	Класични родни егалитаризам	Изражен уз етничку дистанцу	Изражено национално народњаштво	Изражени популизам	Не постоји	Не постоји
И12	Мушки	Миленијалац	Радикално егалитарно-редистрибутивно	Политички либерализам	Класични родни егалитаризам	Анационализам без етничке дистанце	Либертаријански марксизам	Изражени популизам	Не постоји	Не постоји

Популистичко усмерење и однос према старијима

Популистичко схватање према којем народ треба да буде основни извор политичког ауторитета на интересантан начин износи испитаник са марксистичким одређењем (И12).

„Позиције са којих би требало да се одлучује шта и како, требају бити максимално отворене! Да на те позиције може да дође већи број људи. Да свако ко стварно има жељу да се бави политиком као управљањем јавним стварима то и може! То је сад можда мало и анархистички... Мора се омогућити у најидеалнијој ситуацији да свако ко жели може да одлучује. Треба да постоји владајућа група људи, али те позиције на којима се она налази треба да буду отворене за свакога.“

Према мишљењу И12, све друштвене групе, без обзира на њихово материјално и образовно стање, подложне су манипулацији, али другачијим облицима манипулације:

„Традиционално би се рекло да високообразовани из града, неки тридесетогодишњаци много мање манипулишу, него на пример неки из јако сиромашног краја где нема основних животних потрепштина, а камоли нешто више, али се онда на практичним стварима и питањима види да су они за које имамо традиционално уверење да су елита некад ипак изманипулисани... Неко је изманипулисан па је добио 2000 динара и гласао! А опет неко је изманипулисан, па мисли да ће нека западна сила да помогне зато што смо ми сада део неке Европе!“

Испитаница И11 са израженим националним народњаштвом на концизан начин изражава зашто јој је ближи популизам и истиче: „Увек сам за народ. Мислим да елита користи 'вишу ствар' да би користила народ. Да дођу преко њих до својих личних интереса.“ На питање да ли мисли да је народ дугорочно у праву одговара потврдно и наглашава: „Народ увек зна шта би њему највише одговарало... Народ треба да одлучује о битним одлукама јер ће он живети у систему на који те одлуке утичу.“

Иако истиче да су пензионери објекат манипулације, И12 сматра да се по томе не разликују од других друштвених група, већ само да су подложнији једним, а имуни на друге облике манипулације:

„Пензионери су политички манипулисани. Али, на пример, много мањи проценат пензионера верује да је Земља равна плоча или у чиповање. Због тога што нису имали додир са новим технологијама и новом врстом манипулације, они нису могли да стигну да посумњају да је Земља равна плоча. Они су чак тврђи за неке облике манипулације јер долазе из времена кад је било могуће да неки ауторитети буду ауторитети, поготово кад причамо о науци.“

И11 такође не сматра да су пензионери подложнији политичкој манипулацији од других и такав став објашњава на следећи начин: „Старији су подједнако поводљиви за манипулацију као и други. То зависи од образовања и животног искуства. Онај ко је био поводљив пре 50 година биће поводљив и за 50 година, ако се нешто није променило, то нема везе са годинама... Ако си био бистар у младости, бићеш и у старости, неће те нико изманипулисати.“

Даље, користећи пример из иностранства, И11 даје аргумент да старија популација у одређеним ситуацијама може бити политички рационалнија од остатка друштва: „На примеру Брегзита се види да исти људи који су гласали да Велика Британија изађе из Европске уније су они који су гласали и да буде у Европској унији. Просто они могу најбоље сагледати целу ситуацију. Неке ствари старији могу боље сагледати јер су били ту од почетка.“

И12 наводи да су старији током пандемије ковида 19 били подложни манипулацији, али опет наглашава да их то не разликује од других група:

„Пензионери су били много више бацани у страх. Много више је на почетку било да остану код куће. Али они јесу и најугроженији. Самим тим имају много већи страх, и много су подложнији манипулисању у смислу: 'Е ако сад изађеш умрећеш!', 'Е сад је много боље, изађите!' Ал' не знам да ли су они највише били подложни! Група коју можемо да назовемо грађанском класом средњих година, они су били подложни информацијама да на пример корона није опасна, па наталожена прича од пре пар година која се сад још више развија као антиваксерске приче... Тако да су и они били изманипулисани, мислећи да су само пензионери изманипулисани.“

Као и И12, и испитаница И11 даје одричан одговор на питање да ли су старији били више манипулисани од других током пандемије.

Испитаник И2, либерално-народњачког опредељења сматра да старији рационално политички одлучују и да нису склони да буду манипулисани и током пандемије и у нормалним условима: „Ако се неко пензионерима политички свиђа, не можеш их изманипулисати да им се неко други свиђа... Они кад гласају, свесно гласају, јер свесно препознају своју улогу и добит у економским мерама државе.“ На питање да ли су стари били манипулисани током пандемије одговара: „Стари нису били манипулисани, они су били мучени. Када је била забрана кретања, њима је било најгоре.“

Као главног кривца за „мучење“ старијих И2 не истиче политичку власт него медицинску елиту која је, сматра, имала лоше намере: „Затварање старијих није била политичка одлука већ је политика

пратила то што кажу лекари. А лекари немају појма. Лекари затворе пет људи у један стан на две недеље, од тога њих двоје не могу да излазе уопште. Напољу лепо време, двадесет степени, уместо да напољу шетају пензионери, мало јачају имунитет, на сунцу буду, да сами стварају витамин Д, они седе у стану од тридесет квадрата.“

И2 сматра да народ на изборима гласа за политичке представнике и да ниједан други део елите „нема право да се петља у одлучивање, поготово не медицинска, зато што је покварена да сржи“. Према њему је прави интерес медицинске елите током пандемије био „да све болнице раде у ковид режиму, а да за нешто друго сви иду код приватника, зато што лекари, који раде седамдесет посто времена у државним болницама, а примају сто посто плате, имају више времена да раде приватно и више пацијената ће им долазити приватно“. Као једино решење које би довело до престанка „мучења“ и старијих људи и опште популације И2 истиче да политичка власт „треба моментално да распусти медицински кризни штаб“. Можемо уочити да И2 заузима класичан популистички став да се током пандемије с једне стране нашао народ, а с друге стране „зла“ елита, у овом случају медицинска.

Елитистичко усмерење и однос према старијима

Испитаника И1 смо сврстали у хибридно усмерење јер има изражен национализам, али га не прати популистичко усмерење, што се најчешће среће у таквим случајевима, већ изражени елитизам. Иако је по осталим параметрима политички либералан, не верује нарочито у способност народа да доноси исправне одлуке. На питање да ли је народ способен да рационално одлучује одговара на следећи начин: „Не мислим да је народ способен да рационално одлучује. Народ није увек у стању да најбоље одлучи шта је најрационалније.“ И1 сматра да елита некада треба да делује упркос вољи народа и тај став поткрепљује речима: „Уколико гомила народа жели да поубијамо све хомосексуалце, а елита је свесна да је то погрешан потез, онда не би требао слушати народ него елиту.“

Испитаник И5 српсколибералног опредељења објашњава однос између елите и народа на следећи начин: „Правилно би било да већина доноси праву одлуку, али некада већина једноставно нема довољно знања за то. Политичари боље знају, размишљају на дужи период, а народ је незадовољан из ко зна којих разлога.“

Као најмање склоне рационалном политичком деловању и највише склоне манипулацији И1 одређује најмање образоване и најстарије. На питање из којих разлога су најстарији подложни манипулацији истиче:

„Мањи степен просечног образовања. Увек су старије групе конзервативније и везују се за теме које су популистички оријентисане. Комунизам је самим својим једностраначјем и системом размишљања током 60 година постојања учинио да се старији и сада везују за владаре који дуже владају јер се тако осећају сигурно, јер је то тако било раније... Код нас су они навикли на доминацију једне партије и медија као што је било у доба комунизма. Старија популација не користи интернет него само масовне медије где доминира иста политичка опција.“

На сличан начин И5 истиче најстарије као групу која је најподложнија манипулацији: „Старији су одрасли у другачијем систему који се доста разликује, углавном су наивнији, поверују да се отварају болнице и ауто-путеви и верују и у све остало што се каже.“ Као главне разлоге због којих су старији подложни манипулацији И5 наводи сиромаштво, необразовање и мањак интелигенције: „Немају пара, добију 100 евра од државе и промене мишљење. Главни разлог манипулације је сиромаштво и углавном људи нису паметни, такви су рођени. Ал' мислим да је ту и образовање велики фактор.“

Уочљиво је да И1 има противуречан однос према демократији. Иако је начелно за њено постојање, тај став је у сукобу са негирањем способности одређених група у народу да рационално делују. На питање да ли би старијима требало укинути право гласа испитаник истиче: „Ја лично мислим да би било боље кад би се старијим укинуло право гласа, али сам по својим убеђењима демократа тако да мислим да ипак требају имати то право.“ И5 је на исто питање одговорио слободније: „Ја мислим да не треба сви да имају право гласа. Укинуо бих га људима старијим од 65 година, јер доносе одлуке које се њих не дотичу, пошто не одлучују о сопственој будућности.“

Исказ испитаника хибридног опредељења И9 представља добар пример општег политичког ејдизма: „Ми би као требало да се поистовећујемо са старијима као искуснијима, ал' то код нас није тако. На неког просечног деду боље да се не угледаш. Деде су данас синоним за испирање мозга, за тупавост и све то. И забранио бих им право гласа јер не раде довољно на себи да би имали политичко мишљење и да би могли да гласају.“

И1 истиче да су се старији током пандемије ковида 19 понашали одговорније од млађих, али и да је то повезано са социјализацијом из доба комунизма која је створила већу дисциплинованост, конформизам и веру у ауторитет. Испитаник закључује: „Нису све заоставштине комунизма негативне. Већина јесте негативна. Али што се тиче дисциплине везано, на пример, за медицину, то је позитивно наслеђе... Али опет стари су се тако понашали, зато што им је власт тако рекла, а не зато што су то сами закључили.“

Према мишљењу И1, најстарији су у неким ситуацијама током пандемије некритички слушајући власт били жртве негативног аспекта политичке манипулације и нису били способни за рационално политичко деловање. Као главни пример тога наводи слепо прихватање изласка на изборе у јулу 2020. године, иако је тада растао број заражених. Он каже: „Излазак на изборе су некритички прихватили јер се тада код нас пласирала информација да је корона малтене нестала.“ Када смо испитаника питали да ли је власт претерано плашила пензионере током пандемије, он је дао веома занимљив одговор: „Ја мислим да је то више запаљива реторика коју пензионери воле да чују.“

Као код И1, и код И9 политички ејџизам је био присутан у контексту пандемије:

„Манипулисани су били да ли треба да носе маске, не треба, да ли треба да излазе, не треба. Шаљу се као витамини, као 'Ми бринемо за старије грађане!', не бринете ви за старије грађане, већ за власт... Добију витамине, који ће им трајати два дана и онда ће и даље гласати за ликове који узимају паре... Такође мислим да су старији исто долазили до неких извора, постајали антиваксери, њих као прате, вакцина је лоша, Бил Гејтс, ово, оно, мислим да су манипулисани из разних извора.“

И9 сматра да су старији били више манипулисани током пандемије него други делови популације и да нису били способни за рационално политичко деловање: „Дође ти неко из СНС-а, као 'Извините да ли вам нешто треба?', и онда добијеш кесице СНС-а. Просечан пензионер кад добије нешто од државе, мисли да је то њему дао Вучић, није ти дао то Вучић. Ти си ту помоћ дебело зарадио.“

Испитаница И8 на питање да ли су старији били политички манипулисани током пандемије одговара потврдно и истиче: „Вучић је својим причама попут 'Заштитимо старе грађане!' покупио гомилу њихових гласова и то је у потпуности искористио.“ Испитаница сматра да пензионери нису склони рационалном политичком деловању и да постоји већа шанса да буду политички изманипулисани. Такав став сажето поткрепљује тврдњом: „Старији мисле да сваки пут кад заокруже Вучића по један корона вирус изумре.“ Сви поменути испитаници мисле да је политичка манипулација у одређеним ситуацијама оправдана, што вероватно произлази из њиховог елитистичког усмерења.

Закључак

Истраживање показује да је у периоду кризе изазване пандемијом вируса корона међу младима био заступљен политички ејџизам и да је био израженији код оних са српсколибералним и хибридниим политичким опредељењем и елитистичким усмерењем. Сматрамо да је политички ејџизам младих негативна појава јер као скуп стереотипа ствара основ за социјалне праксе које могу да друштвено маргинализују старије и да репродукују њихову социјалну искљученост, што је нарочито опасно у кризним временима. Према нашем мишљењу, старији људи су подложнији видовима манипулације који проистичу из традиционалних медијских извора, попут новина и телевизије, које углавном контролише владајућа политичка елита. Ипак, то их не разликује од осталих друштвених група које су подложне новим облицима манипулације проистеклим из савременијих медијских извора.

Основ сваке манипулације јесте недоступност информација широј јавности. Уколико би грађани, укључујући и најстарије, имали приступ информацијама од јавног значаја, сматрамо да би били у стању да се рационално политички понашају. Нарочито је важно да у периодима кризе, као што је случај са пандемијом вируса корона, сви грађани буду ваљано информисани, како би били у стању да право време створе оквир за рационално деловање.

Да би се смањило политичко манипулисање, како старије, тако и опште популације, потребна је активна едукација грађанства у коришћењу нових технологија и развијање културе критичког размишљања, што се у Србији не спроводи на адекватан начин. Поставља се питање да ли је и у светском контексту за владајуће економске и политичке структуре пожељно да шира популација, без обзира на генерацијску припадност, има приступ свим информацијама и да буде едукована да их на правилан начин тумачи, јер је један од главних начина репродукције моћи владајућих структура контрола и искривљено представљање животно релевантних података који су доступни „обичном народу“.

Референце

- Fajgelj, S. (2005). *Metode istraživanja ponašanja*. Centar za primenjenu psihologiju.
- Fieald, G. L. & Higley J. (2013). *Elitism*. Routledge.
- Furlong, A. (2013). *Youth Studies: An Introduction*. Routledge.
- Konstantinović, R. (2004). *Filozofija palanke*. Otkrovenje.
- Мандић, Стефан (2014). Положај Србије у светском капиталистичком систему. *Култура*, 148, 80–101. doi: 10.5937/kultura1548080M

- Nelson, D. T. (2004). *Ageism: Stereotyping and Prejudice Against Older Persons*. MIT Press.
- Pešić, J. (2016). *Vrednosne orijentacije u post-socijalističkim društvima Srbije i Hrvatske* (doktorska disertacija). Filozofski fakultet.
- Pešić, J. (2017). *Promene vrednosnih orijentacija u post-socijalističkim društvima Srbije i Hrvatske: Politički i ekonomski liberalizam*. Institut za sociološka istraživanja.
- Pilcher J. (1994). Mannheims Sociology of Generations: An undervalued legacy. *British Journal of Sociology*, 45(3), 481–495. doi: 10.2307/591659
- Пророковић, Д. (2018). *Геодемографска Србије: Положај и перспективе на почетку 21. века*. Службени гласник.
- Seemiller, C. & Meghan, G. (2019). *Generation Z: A Century In The Making*. Routledge.
- Sheehy G. (1995). *New Passages: Mapping Your Life Across Time*. Ballantine Books.
- Stanley, B. (2008). The Thin Ideology of Populism. *Journal of Political Ideologies*, 13(1), 95–110. doi: 10.1080/13569310701822289
- Stojanović. D. (2010). *Ulje na vodi: Ogledi iz istorije sadašnjosti Srbije*. Pešćanik.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019). *World Population Ageing 2019: Highlights*. <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210045537/read>.
- Вебер, М. (1976). *Привреда и друштво*. Просвета.

Stefan Mandić*

POLITICAL AGEISM OF YOUNG PEOPLE IN SERBIA DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract: The main subject of this paper is the political ageism of young people during the COVID-19 pandemic in Serbia. The main goal is to determine the degree of political ageism of young people towards the elderly population during the pandemic. The basic assumption is that political ageism is pronounced among young people and that its main function during the pandemic, as a period of social crisis, was to strengthen the social cohesion of young people as a social group. The method of work is a semi-structured interview. Young people with pronounced liberal and elitist attitudes had a higher degree of political ageism during the pandemic than young people with populist and populist orientation.

Key words: youth, political ageism, elitism, populism, pandemic COVID-19

* Stefan Mandić, Research Assistant, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, sviosimjednog@gmail.com.